

Bouwhistorische en Archeologische

b e r i c h t e n

■ Opgraving aan de Papenhulst

In de zomer van 1997 is aan de Papenhulst archeologisch onderzoek verricht voorafgaand aan de bouw van appartementen. Het gaat om een terrein, waar tot voor kort een school van de zusters van de Choorstraat was gevestigd. Tijdens de opgraving verwachtten we restanten te vinden van enkele gasthuizen en de Latijnse school die hier ooit gestaan hadden. Dit bleek echter tegen te vallen, aangezien bij de bouw van de school in 1925 de ondergrond nogal was verstoord en veel funderingen waren verwijderd. Ondanks dat en de tijdsdruk, waaronder gewerkt moest worden, kon de opeenvolging van verschillende huizen langs dit stuk van de straat tussen de 13de en 17de eeuw worden onderzocht. Het opgegraven terrein bleek van nature vrij hoog te liggen. Dit betekent dat het al in de prehistorie een gunstige woonplaats vormde in de overigens vrij natte omgeving. Er zijn aanwijzingen voor bewoning in het Mesolithicum (ca. 9000-5000 v. Chr.), toen rondtrekkende

jagers-verzamelaars hier een tijdelijk jachtkampje gehad moeten hebben en enkele vuurstenen werktuigen hebben achtergelaten. De vondst van een haardplaats en een grote hoeveelheid aardewerk wijst erop dat daar ook vlak voor het begin van onze jaartelling, in de ijzertijd, mensen hebben gewoond. Het gaat hierbij om een boerderij met bijbehorende akkers. Tot ca. 1200 was het terrein onbewoond. Nadat hier gedurende ongeveer een halve eeuw akkers hadden gelegen, werden rond 1250 houten huizen gebouwd. De eerste

bewoners hiervan hebben op het terrein een afvalkuil gegraven, waarin een grote hoeveelheid aardewerk is gevonden. Gezien de lagen

Zogenaamde vuurklok van grijs aardewerk uit de 14de eeuw met ingekraste versiering. Dergelijke vuurklokken werden 's nachts over het smeulend haardvuur gezet om brand te voorkomen. De gaten boven zorgden voor de toevoer van zuurstof om het vuur smeulend te houden, zodat het de volgende morgen weer gemakkelijk kon worden opgestookt. (Foto: P. Reede, BAM).

Gem, vermoedelijk uit de 18de eeuw, met een voorstelling van godin Victoria met op haar hand een klein overwinningsgodje. (Foto: P. Reede, BAM).

verbrande leem en houtskool zijn deze oudste huizen enkele keren afgebrand. In de loop van de 14de en het begin van de 15de eeuw werden de houten woningen langzamerhand vervangen door stenen huizen. De grootste woning stond op het meest noordelijke perceel en bestond uit een voor- en een achterhuis gescheiden door een dikke muur, waartegen waarschijnlijk de haarden hebben gelegen. Bij dit huis hoorde ook een grote beerput, waarop gemakken waren aangesloten. Het huis heeft waarschijnlijk toebehoord aan een rijk persoon, mogelijk een kanunnik. De kanunniken van de Sint-Jan waren welgestel-

de lieden die onder andere aan de Papenhulst diverse huizen bezaten. Dat er niet alleen rijke mensen in deze straat woonden blijkt uit de huisjes die enkele percelen verderop werden opgegraven. Het gaat hierbij om woninkjes uit de 15de en 16de eeuw met wanden van hout en vlechtwerk, dat met leem was afgestreken. De huisjes hadden een ondiepe bakstenen fundering. De vloer was van leem met ongeveer in het midden een vrij liggende stookvloer van baksteen. De rook van een dergelijk open vuur verdween niet door een schoorsteen maar door kieren in het dak. Om brand te voorkomen

werd 's nachts over het vuur een aardewerk stolp, een vuurklok, geplaatst, waarvan een exemplaar tijdens het onderzoek is teruggevonden. Wat voor mensen hier hebben gewoond is onbekend. In 1458 heette de Papenhulst nog Wevershulst en mogelijk had de straat toen haar naam te danken aan het beroep dat de bewoners van de huisjes uitoefenden.

Afgezien van enkele kelders is uit de latere perioden weinig bewaard gebleven. Een bijzondere vondst is een gem met daarin de voorstelling van de godin Victoria (overwinning). Een gem is een siersteen, die meestal in een ring werd gezet en voorzien was van een ingesneden of gegraveerde voorstelling. Veel gemmen dateren uit de Romeinse tijd, maar ook in de 18de en 19de eeuw werden ze nog vervaardigd. Dit exemplaar dateert vermoedelijk uit de 18de eeuw en is mogelijk in verband te brengen met de Latijnse school. Van het gebouw van de Latijnse school zelf en van de gasthuizen uit de 17de en 18de eeuw is vrijwel niets teruggevonden. De resten hiervan zijn al in 1925 verdwenen.

Ronald van Genabeek ■

■ Heruitgave van de kaarten van Jacob van Deventer

Sinds 1987 is de "Stichting tot bevordering van de uitgave van de plattegronden van Jacob van Deventer" doende om kaarten van de hand van de 16de eeuwse geograaf Jacob van Deventer opnieuw uit te geven. Van Deventer is vooral bekend geworden door zijn stedenatlas, waarin, in opdracht van landsheer Karel V en later Philips II, plattegronden van honderden "Nederlandse" steden zijn opgenomen.

In de afgelopen jaren heeft bovengenoemde stichting een zevental atlassen met stadsplattegronden heruitgegeven. Onlangs is een deel aan deze reeks toegevoegd: de atlas "Noord-Brabant en Limburg". De stad 's-Hertogenbosch komt in deze uitga-

ve ook aan bod. De kaart omvat de vesting zelf en de naaste omgeving met de dorpen Orthen, Hintham en een deel van Vught. Aan de hand van de veranderingen die zich in stad en omgeving in de jaren veertig van de 16de eeuw hebben voorgedaan, is een vrij nauwkeurige datering van de kaart mogelijk. Met name de datering van de afbraak van het kerkje van het gehucht Maelstroom en de bouw van het klooster Basel-donck binnen de stad hebben de auteurs ervan overtuigd dat Jacob van Deventer zijn opmetingen in 1545 verricht heeft. Hetgeen overeenkomt met de datering van steden als Bergen op Zoom en Zevenbergen.

Per stad zijn twee kaarten,

een legenda en een beschrijving opgenomen. De beschrijving bij de kaart van 's-Hertogenbosch is verzorgd door de afdeling BAM van de gemeente. Door het gebruik van kleur, maar ook door het formaat, komen de kaartbeelden goed tot hun recht. Deze stedenatlas is een must, zij het een kostbare, voor eenieder die zich met (stads)geschiedenis bezig houdt.

De atlas "Noord-Brabant en Limburg" is te bestellen bij de boekhandel of bij de *Stichting tot bevordering van de uitgave van de plattegronden van Jacob van Deventer*, Commandeurshof 1, 3155 TA Maasland.

J.M.J Willems ■